

Дејан Медаковић
ИНТЕРВЈУИ, ИЗЈАВЕ, ПРИКАЗИ,
ПОЛЕМИКЕ, ОДГОВОРИ НА АНКЕТЕ

ДЕЛА ДЕЈАНА МЕДАКОВИЋА

Дејан Медаковић
1922 – 2022
Сто година од рођења

Уредник
Зоран Колунџија

Copyright © ИК ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад, 2023.

Издавање ове књиге подржали су
Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање
и односе с верским заједницама и
Град Нови Сад – Управа за културу

Дејан Медаковић

ИНТЕРВЈУИ, ИЗЈАВЕ,
ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ,
ОДГОВОРИ НА АНКЕТЕ

ПРОМЕТЕЈ

Одговор Дејана Медаковића на анкету

Полиџика, 9. јул 1977.

Из новина исецам одговор на анкету „Шта је за вас био догађај сезоне?“, објављен у „Полиџици“, у суботу 9. јула 1977.

Када сам га прочитао Жики, тражио је да додам и књигу Матије Бећковића *Међа Вука маниџија*. Било ми је неприродно да ме на догађај сезоне неко подсећа. У тој књизи ме је одушевило само *Бојојављење*, грандиозна песма потекла из најбоље традиције наше епике. Она даје наду уметничкој поезији, посебно оној која се наставља на наше изворно песничко искуство, на линију: народна песма – Његош. Бећковић је доказао, а то је могао да учини само истински, велики таленат, да је та инспирација могућа, да је могуће то одушевљавање модерног човека десетерцем.

ДЕЈАН МЕДАКОВИЋ,
историчар уметности, Београд:

Изложба Ивана Табаковића

● Записао сам тај свој одговор и пре вести о смрти великог уметника. Сви, па чак и најупућенији познаваоци Табаковићег стваралаштва, били су изненађени његовом изложбом. Одједном, готово неприметно, Табаковић се пред нама испрсио као прави сликарски творац. То је била изложба на којој је тријумфовала изузетна хармонија духа, песмени и мислени приступ озбиљним питањима које намеће уметност. Никада нећу заборавити те његове дивне, вечно радознале очи, немир његових руку, његову постојаност у трагању за новим открићима. Била је то изложба коју сам доживео као прави празник духа, као велику наду за уметност, као исповест једног мудрог и надамне поштеног ствараоца. На изложби је било толико хуманих порука да нам је свима озарио живот.

Капитално дело наше науке

Борба, 6. јул 1978.

НОВЕ КЊИГЕ

Капитално дело наше науке

Др Динко Давидов: „Српска графика XVIII века“, Одељење за ликовне уметности Матице српске, Нови Сад, 1978.

Често се код нас и на разним местима чује приговор: ово није капитално дело, ми тражимо капитално дело, ми ћемо финансирати искључиво дела таквог значаја итд. Има у таквом приговарању и добронамерности, али нисмо далеко ни од несумњивог незнања шта чини једно дело капиталним у оквиру неке науке и чиме се оно разврстава у заиста велике прилоге који на све стране недостају целокупној култури једнога народа.

Без сумње, основна слабост оваквих судова лежи и у недовољном праћењу раста једне науке, услед своје слабије развијености, мора да трпи критике и неразумевања, од којих су нарочито болни судови оних који и сами делују у појединим научним гранама. Сасвим јасно, овакве опасности нису мимоишле ни српску историју уметности, научну област која је тек у послератном периоду почела да живи и дише „пуним плућима“, наизвиђају и једноч повољном тренутку и на пуно разумевање нашег целокупног друштва.

И друштво у целини и историчари уметности, као да су схватили просту чињеницу да у нашој земљи постоји огроман број заиста сјајних споменика културе, да наше

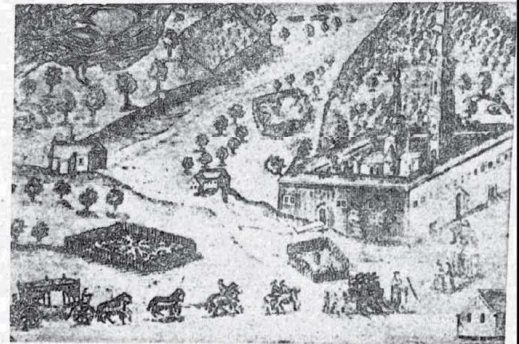
ном штабу, присталици су сваког тронутка најразличитији пошани са корена, наступило је велико врење прибирања. У таквом стваралачком периоду лако се могло приметити шта нам још недостаје, у чему су поједине струке, лишене демењима друштвене бриге и подршке, заостале и неизабавене. Она струка која је то благавремено спознала, стекла је прилику да брже и успешније крене даље, да одмине у кадрама њеном производњу. Чини се да је то био случај са историјом уметности и да је била она сабрала велики број убедљивих сведочења, на основу којих јој је пружено с правом указало поверење.

И тако, у стваралачком плодном раду, историчари уметности су на разним странама и дужностима изборили своје веома часно место у послератном развоју нашег друштвеног живота и ови данас сасвим спокојно могу да очекују праведну оцену оних који се стручно и свесно баве проучавањем стваралачких делова нашег грађанског и социјалистичког друштва. За историју уметности Срба, појединих научних грана и социјалистичког друштва, настало је и период оивавања и дела капиталног значаја.

Давидов савремено да огласио своје

дело савремена у дугим и тако изузетно плодним годинама рада овог врсног историчара уметности који се проблемима наше графика бави од 1900. године, тј. од првих дана свог службовања у Галерији Матице српске. Упомянувши богат грађичку збирку Матицине галерије, Давидов се својом дисертацијом посветио овој уметничкој грани изабравши да обради дела два ниша најпознатија грађичара XVIII века: Христифора Жефаровића и Захарија Орфелина. Међутим, била је ауторова срећна одалука да грађичку обради у целини, да било адекватно, било потпуно од неког старог историчара, који припада српској култури XVIII века, и најзад да сачини обиман и савремен каталог тих грађичких листова, прани каталог написан по свим захтевима савремене науке.

Више од десет година рота уложено је у ову научну област. За то време, др Давидов је обавио и низ других теоријских истраживања грађичујући за вишим руским грађичким наслеђем од Жданова до Сент Аландеја, од Темнишара до Загребља. Са стрању првог истраживања, Давидов је виђ од претка српску грађичку проучавао на адекватан је ни једног грађичара од ове

ХРИСТИФОР ЖЕФАРОВИЋ: Манастир Ревошци (Детаљ са бакореза, 1743.)

сима уметничких складова, чегама је овај процес напуштања старих грађичких постојања, у корист нових начета западноевропског барока и рокока.

Најзад, Давидов није само умешно решавало сложене проблеме уметничке форме. Свесно истражио, он је тачно учио и сва ова велика сложена појављивања односима уметничких појављивања односима, популаризујући његове тежице и борбе да у информативној аустријској индустрији осигура прво на поштовање и признање своје националне историје. Наше праћење да смо лобили једног часног каталогско дело, потврдујући и чињеницом да ће ова књига постати значајна не само историјским уметности, већ и историјским

Др Динко Давидов: „Српска графика XVIII века“, Одељење за ликовне уметности Матице српске, Нови Сад, 1978.

Често се код нас и на разним местима чује приговор: ово није капитално дело, ми тражимо капитално дело, ми ћемо финансирати искључиво дела таквог значаја итд. Има у таквом приговарању и добронамерности, али нисмо далеко ни од несумњивог незнања шта чини једно дело капиталним у оквиру неке науке и чиме се оно разврстава у заиста велике прилоге који на све стране недостају целокупној култури једнога народа.

Без сумње, основна слабост оваквих судова лежи и у недовољном праћењу раста једне науке, услед своје слабије развијености, мора да трпи критике и неразумевања, од којих су нарочито болни судови оних који и сами делују у појединим научним гранама. Сасвим јасно, овакве опасности нису мимоишле ни српску историју уметности, научну област која је тек у послератном периоду почела да живи и дише „пуним плућима“, наилазећи у једном повољном тренутку и на пуно разумевање нашег целокупног друштва.

И друштво у целини и историчари уметности, као да су схватили просту чињеницу да у нашој земљи постоји огроман број заиста сјајних спо-

меника културе, да наше уметничко наслеђе захтева што хитнију пажњу и старање, а све те потребе заједно поистоветиле су се са стваралачким жаром неколико генерација, које су све одреда похитале да надокнаде пропуштено. Тада су се на све стране отворила конзерваторска градилишта, као у неком презапосленом штабу, пристизали су сваког тренутка најразличитији подаци са терена, наступило је велико време пребирања. У таквом стваралачком периоду лако се могло приметити шта нам још недостаје, у чему су поједине струке, лишене деценијама друштвене бриге и подршке, заостале и уназађене. Она струка која је то благовремено спознала, стекла је прилику да брже и успешније крене даље, да одмакне у надокнађивању пропуштеног. Чини се да је то био случај са историјом уметности и да је баш она сабрала велики број убедљивих сведочанстава на основу којих јој је друштво с правом указало поверење.

И тако, у стрпљивом плодном раду, историчари уметности су на разним странама и дужностима изборили своје веома часно место у послератном развоју наших друштвених наука и они данас сасвим спокојно могу да очекују праведну оцену оних који се стручно и савесно баве проучавањем сазревања појединих научних грана у социјалистичком друштву. За историју уметности Срба, можемо рећи, наступио је и период оваквог зрења када се све чешће могу очекивати и дела капиталног значаја.

Данас смо у могућности да огласимо појаву управо оваквог једног дела. Реч је о књизи др Динка Давидова: „Српска графика XVIII века“, која је управо изишла као осма књига серије „Студије за историју српске уметности“ коју издаје Одељење за ликовне уметности Матице српске у Новом Саду. Реч је о књизи која је као дело сазрела у дугим и тако изузетно плодним годинама рада овог врсног историчара уметности који се проблемима наше графике бави од 1960. године, тј. од првих дана свог службовања у Галерији Матице српске. Упознавши богату графичку збирку Матичине галерије, Давидов се у својој дисертацији посветио овој уметничкој грани изабравши да обради дело два наша најпознатија графичара XVIII века: Христофера Жефаровића и Захарија Орфелина. Међутим, била је ауторова срећна одлука да графику обради у целини, да на једном месту сабере и оцени свако дело, било анонимно, било потписано од неког старог мајстора, које припада српској култури XVIII века, и најзад да сачини обичан и савремен каталог тих графичких листова, прави корпус, капитал по свим захтевима савремен науке.

Више од десет година рата уложено је у ову изврсну књигу. За то време, др Давидов је обавио и низ других теоријских истраживања трагајући за нашим расутим графичким наслеђем од Хиландара до Сент Андреје, од Темишвара до Загреба. Са страшћу правог истраживача, Давидов је већ од почетка српску графику проучавао не одвајајући је ни једног тренутка од општих токова европске графике у XVIII веку, а тај метод омогућио му је и брзо сналажење у проблемима везаним за њене стилске промене. Јер, а то је тековина у овој књизи др Давидова, захваљујући и графици, вршила се у српској уметности и смена уметничких схватања, читљив је онај процес напуштања старих зографских поука, у корист нових начела западноевропског барока и рококоа.

Најзад, Давидов није само успешно решавао сложене проблеме уметничке форме. Сасвим исправно, он је тачно уочио и све оне велике сложене друштвене односе који су утицали, па и условили, и саму садржину наше графике у XVIII веку. Штавише, можемо рећи, да је српска графика у XVIII веку створила и једну сасвим особену иконографију, која најпотпуније одражава идеологију нашег друштва, популаришући његове тежње и борбе да у многонародној аустријској империји осигура право на поштовање и признање свог националног интереса. Наше тврђење да смо добили једно заиста капитално дело, поткрепљујемо и чињеницом да ће ова књига постати неопходна не само историчарима уметности, већ и историчарима XVIII века, једнако као и онима који нам данас откривају књижевно стваралаштво у веку, када је извршена и европеизација нашег целокупног друштва.

Дејан МЕДАКОВИЋ

Живот од боја радосница

Борба, 16. фебруар 1980.

Posedovao je Stojan Aralica neku čudesnu vitalnost i, svestan svojih visokih godina, voleo je to da ističe, da se hvali tim svojim ličkim, kurjačkim zdravljem, objavljujući svima i svakome da će doživeti i svoju stogodišnjicu.

Život od boja radosnica

T u srpskom slikarstvu

Zapis o Stojanu Aralici

→ bi se već sada pridružio povorci onih vađenih umetnika koji su svojim delovima zaslužili srpsko slikarstvo.

Čineći tako, ostavljao je utisak čoveka koji je u zavičajnom kršu otkrio neke tajnovite čudesne trave koje daju večnu mladost.

U društvu se kretao sigurno, rutinirano i uvek vedro. Bio je tipična kafanska figura iz predratnog Zagreba, jedan od onih koji redovno dolaze, koji ljubomorno čuvaju „štamtiš“ svoga društva. Bio je pažljivi slušač beskrajnog politiziranja, a te iscrpljujuće razgovore osvežavao bi humorom, kakvom krepkom šalom ili duhovitim kalamburom. Uvek me je impresionirao jednostavnim podatkom da najveći deo svoga dugog života nikada nije bio u javnoj službi, da je oduvek bio slobodan umetnik, izdržavajući svoju porodicu isključivo radom svojih ruku. Divio sam se iskreno čoveku koji je bio kadar da dostojanstveno odbrani svoju nezavisnost. Ponekad mi se činilo da njegovo zbrčkano, a tako elastično lice, uvek spremno da se pretvori u neku radosnu grimasu, još najviše svedoči o ceni koju je Stojan Aralica plaćao za tu svoju ličnu slobodu, za to pravo da se u svim društvima glasno smeje i da bez straha i ustupaka pravi te svoje kafanske desetke. Divio sam se i njegovom doslednom istrajavanju u kolorističkim igrama, njegovom tako iskrenom i poštenom uverenju da svi pravci koji u slikarstvu odstupaju od boje znače samo privremenu zbunjenost, trenutni uzmak i poraz pravih vrednosti, posle kojeg opet dolazi povratak na ono provereno pravo i večno. Na umetničke avanture mladih gledao je kao neki antički mudrac, nadmoćno i blagonaklono, a duboko uveren da svi ti nestašluci i sva ta lutanja neće bitno ugroziti prave talente koji će kad-tad naći sebe.

Za budućnost umetnosti nikada nije bio zabrinut, kao da je pred sobom video neminovne raskrsnice darovitih i osrednjih. Bio je Aralica u svakom pogledu harmonična ličnost, čovek jednostavan i drag, a umeo je da stari na način koji je otkrivao vrline odnegovane u dugom seljačkom pamćenju i iskustvu. Verovao je u ljudski duh, u njegov zadatak da oplemenjuje svet oko sebe, da smanjuje zlo, a činio je to nekako ležerno, nenametljivo i gotovo uvek sa smehom. Voleo je život, a ponašao se kao omađijan prirodom, snopovima

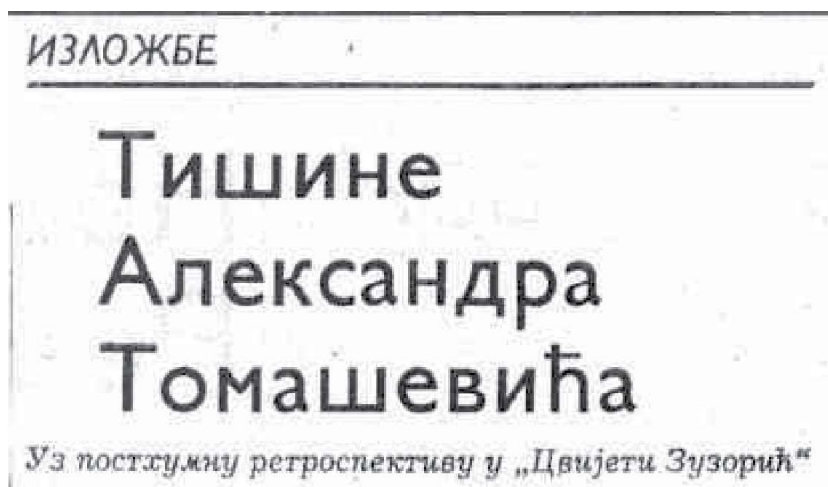
Sunčeve svetlosti kojom su umivene gotovo sve njegove slike. Ponekad mi je izgledalo da Aralica najupečatljivije i svakako najdoslednije **slikarski** zastupa u srpskom slikarstvu naše mediteransko opredeljenje. Doživljavao sam ga kao prvosveštenika neke paganske sekte koja obožava Sunce, a ne zna za ljudske žrtve. U njegovim vedrinama počivale su spokojne i jasne misli, a sve njegove poruke ozarene su optimizmom. Rođeni liričar, on je neskrivenom čežnjom večnog mladića, bukolički strasno, ponekad silenski zaneseno, otkrivao naš pejzaž, posebno primorski, a na tim slikama, u vatrometu boja radosnica, kao da podrhtava podnevna jara, ona vrelina pred kojom sve živo beži u senku.

Našem slikarstvu ponudio je Stojan Aralica štedro i srdačno svoje golemo iskustvo sabrano u jednom dugom veku. Učinio je to na onaj svoj čovekoljubivi i tako prirodan način, lišen gorčine i staračkog zlopamćenja. U toj poruci, svako je mogao da iščita drevnu mudrost da umetničko delo ne trpi laž, pretvaranje i prenemaganje, i daje njegova dobra budućnost uslovljena iskrenošću i poštenjem a, rekao bih, i nekim strahopoštovanjem prema večnim istinama života. Aralica je to dobro znao i otuda nije slučajnost što se već sada, odmah posle njegove smrti, može iskazati uverenje da je njegovo slikarstvo prebrodilo i prevazišlo sve dileme moderne umetnosti. **On se već sada pridružio povorci onih valjanih umetnika koji su svojini celovitim delom zasvodili srpsko slikarstvo. Aralica je njegov ponos i njegova radost.**

Dejan MEDAKOVIĆ

„Тишине Александра Томашевића“

Борба, 15. март 1980.

Повод за разговор са доктором Дејаном Медаковићем, историчаром уметности и редовним професором на Филозофском факултету у Београду, је изузетно вредна и значајна књига, не само за југословенску уметност, која ће се појавити у 73. колу Српске књижевне задруге на Међународном сајму књиге у Београду октобра ове године. Реч је о књизи „Српска уметност 18. века“.

– „Српска уметност 18. века“ је књига која долази после 31 године рада – каже професор Дејан Медаковић. – Тачно 1949. године написао сам први чланак из наше уметности 18. века (о манастиру Гомирју) и од те године остао сам унутар овог века, припремајући један преглед у виду научне синтезе. А да би се то могло остварити, потребна су разна испитивања, почев од питања идентификације и атрибуције ликовних стваралаца до разних студија и прилога, које сам објавио протеклих деценија. Тај посао није био лак, јер у области 18. века ми смо у науци кренули методолошки обрнутим путем. Наиме, већ 1927. године добили смо једну студију Милана Кашанина о уметности у Војводини, који је обрађивао време пре сеобе Срба, док је уметност 18. и 19. века у Војводини обрађивао Вељко Петровић. Тај период није био истражен у мери која би омогућила једну синтезу и, само захваљујући свом великом литерарном дару Вељко Петровић је могао да на основу тако оскудног материјала направи синтезу. Ова књига иако је значајна јер указује на уметност овог периода у области Подунавља, врви нетачностима. Све то ме је вукло да направим једну синтезу у коју сам, као што сам већ рекао, уложио највеће напоре током три протекле деценије.

Од Сент Андреје до Гомирја

– Намера ми је такође била, – каже даље професор Медаковић, – да пратим српску уметност у једном ширем контексту европске уметности и да је вреднујем и у односу на наше суседе Мађаре и Аустријанце, али је требало истражити и друге утицаје, пре свега Украјине, који је пресудан на уметност 18. века, бар прве фазе овог столећа. Све те предрадње захтевале су велики теренски рад, тако да би се могло рећи да сам препешачио од Сент Андреје и Ђера до Гомирја у Лици, најзападнијег српског манастира. Морам још рећи да оваква синтеза не би могла бити написана

да није и других историчара уметности, који су се окренули 18. веку, међу којима су свакако најмаркантније личности Павле Васић и Миодраг Коларић. Од млађих треба споменути Динка Давидова, Миодрага Јовановића, Олгу Микић, Оливеру Миловановић – Јовић.

- **Да ли је, што се тиче 18. века, ова књига ваша коначна реч?**

– Ја имам једну концепцију, моје виђење тог целог века, које је некад можда сасвим субјективно, али што се целине тиче, једне синтезе, то је моја коначна слика. Ја више не бих имао ни снаге ни жеље да се вратим писању једне синтезе. Уосталом, синтеза се пише једном у животу, она долази као сума свих знања која се уобличавају у том виду. Ја сам своју обавезу што се тиче 18. века испунио, што не значи да нећу писати појединачне студије, јер и у оквиру овог века има још доста неоткривених ствари, али оне ни у ком случају не би могле радикално да измене ову слику.

- **Зашто сте се одлучили за истраживање баш тог периода?**

– Изгледа да ми је овај век скоро био предодређен. Гимназију сам завршио у Сремским Карловцима у којима се налази једно од најзначајнијих дела најзначајнијег сликара овог (18. века) периода – Теодора Крачуна. Бројне школске екскурзије биле су посвећене управо фрушкогорским манастирима, споменицима овог доба.

„Ваша епоха је барок“

– Други значајан импулс потекао је од професора Радојчића који ми је увек говорио: „Ваша права епоха је 18. век – барок“. Тако сам, мало по мало, и сам почео у то да верујем. Из те области је и мој дипломски рад, који се састојао из три дела: Споменици у Мађарској, Далмацији и Хрватској. Тим радом су започела моја прва значајна и систематска истраживања овог периода.

- **Да ли сте током тог рада доживљавали и радикалне промене у нашем гледању на 18. век?**

– Сумње су у науци често корисне ако се не претворе у сопствену негацију. Јер перфекционизам некад доводи до јаловости. Знао сам научнике, студиозне, истрајне, али који, нажалост, ништа нису написали јер је увек остајало још нешто да се провери. Због тога је боље у нечему и погрешити. Ја сам највише промена доживео у свом сопственом гледању на украјински утицај. Он је видљив на зидном сликарству Крушедола и

на њега је указивао професор Васић, док сам се ја некако опирао тезама Васића, да бах им се на крају приклонио. Професор Васић је бао у праву. Ја сам указивао на утицај Нешковића, а Васић на Јова Васиљевића. Тек много касније открио сам један запис који указује да се Нешковић вероватно школовао код Јова Васиљевића. Морам рећи да сам често учио и од својих студената, чије су свеже идеје често могле да ме подстакну на размашљање и проверу. Јер, ја напад насам осећао драму због сопственог кориговања. По мом мишљењу у томе је и лепота овог посла.

• **Која све поглавља садржи она књига?**

– Између осталог, она обрађује предсеобни увод, затим период везаности за средњовековну традицију, време украјинског утицаја, посебна поглавља о архитектури, примењеној уметности и графици, затим време зрелог барока, рококо и појаву класицизма, иконографију 18. века, барокне теме и тематику и закључак. – Ова књига, – каже професор Медаковић, – има веома скромну опрему али мени лично је изузетна част што излази у колу „Српске књижевне задруге“ и што се на тај начин надовезује на један свод наше књижевности и културе, почев од Доситејевог „Живота и прикљученија“ до савремених аутора.

Миња ЧЕЛАР МАРЈАНОВИЋ

Човек се усамљује а реч га лови

НИН, 24. октобар 1982.

Постоје, ето, и такве личности нашег културног живота на које не треба чекати да вам понуде онај „новинарски повод“ актуелног тренутка, и ма чиме да се баве, макар да само за себе преврћу старе прашњаве летописе, увек су ту, пред вама, живе, присутне и на неки чудан начин у тесној вези са садашњим временом. Дакле, личност са безброј повода – Дејан Медаковић, академик, редован члан САНУ, секретар Одељења историјских наука, главни уредник „Зборника за ликовне уметности Матице српске“... можемо бирати звања како нам успут „падну“, а можемо и поводе: да ли је то монографија „Сент-Андреје“ у коауторству са Динком Давидовим, свечано представљена пре неки дан; да ли осамнаести наступајући том „Зборника“, да ли „Српска уметност у XIX веку“, једна застрашујуће отаљана, са свих страна испитана и литерарно питка студија изашла у Српској књижевној задрузи; па, коначно сређен каталог хиландарских рукописа и књига, па она новопронађена чудна икона у ћелији једне монахиње у Манасији (ко зна шта ће та икона кад се испита показати?), па, коначна редакција приступне Беседе на Академији, која можда, не без дилема, помера далеко уназад проблем модерног националног осећања код Срба... Цела та капитална хрпа сабијена и наслагана у размаку од само неколико месеци.

Чекају нас на инциденту

На први поглед утисак је – све сама историја, неки прохујали векови, неко померање и дубљење уназад. Али, кад у току разговора овај историчар започне своју тираду о антагонизираним човечанству, исподељеном разним зеленим цртама, зидовима и границама, и „све те границе, ако гледате бар са тачке где је доспела људска нога, и да она гази данас по Месецу, сви ти гранични прелази са важношћу и строгошћу људи који нешто штите, некога бране, чак да унесете и неке књиге, делују као податак из неких давних прошлих времена, као неки закржљали остатак деветнаестог века; а ми смо већ на путу двадесет првог века, и све више, и поред звецкања ракетама великих подељених политичких система, све чешће нас обузима контролна савест да није пријатно добро се најести и ручати ако тамо неко у свету умире од глади... и све више се укључујете у изналажењу решења општечовечанске заједничке судбине, које је изгледа започело очигледним ишчезавањем једне цивилизације и новим уметнич-

ким тражењима... а да ли, при том, треба рећи да морамо мислити и на оног пробуђеног црнца из Африке који ко зна да ли ће прихватити неку нову нашу цивилизацију без свог учешћа...“

Дакле, оно што нам је код Медаковића изгледало као померање уназад, можда је померање унапред. Због тога одустајемо од почетне намене да овај сусрет са академиком Медаковићем повежемо са недавном посетом „Политици“ председника Српске академије наука, Каназира, и оном темом „да ли је Академија установа немоћних пензионера“, која је том приликом непријатно лебдела у разговору.

За некога коме баш сада на лицу места са запрепашћењем пребројавамо и сабирамо 384 библиографске јединице објављених радова, то није ни типично ни потребно. Јер, ако је неко, као Дејан Медаковић, пролазио у својој нормалној универзитетској каријери кроз све оне провере – најпре три асистентска избора, па два доцентска, па два за ванредног професора, па један избор за редовног – „па дозволите, за тих осам проверавања може се ваљда стећи неки апсолут да ли неко нешто вреди или не вреди“.

– Жалосно је што се за нас и на Академији и на Факултету почињу интересовати тек када избије неки инцидент. Тек онда можете рачунати на све чланове Савета, на цео састав, па и на штампу уосталом. А, кад се живот и рад одвијају нормално и под пуном радном и стваралачком атмосфером, то никога не занима, нема кворума, и то је оно што је страшно.

Па, ето, зар овога пута не разговарамо у нормалним околностима, у једном периоду затишја, кад је бар до нових избора на Српској академији наука и уметности још далеко, а разговарамо и са неким ко је после шездесет година живота и четрдесет година рада у пуној радној снази. То нам ваљда и дозвољава да почнемо са једном нашом сумњом:

• Зар неко ко је, као ви, имао талента и слуха за велика актуелна ликовна кретања, за тај узлет наше савремене ликовне уметности, или, пак, снаге да зарони у неоткривене тајне нашег средњовековног сликарства које још чека да на велика врата уђе у светску историју уметности и да натера Европу – да се мало патетично изразимо – да пред њим јавно скине капу и поклони му се... да поред та два велика периода, дакле, изабере баш трећи и бави се са два готово полувека кад Србија тек нејакко тапка за Европом, и да тако та ваша одлука заличи на одлазак у заветрину?

– Не, никако. Ја сам у тај период отишао свесно, никако као неки дезертер нашег великог средњег века или наше савремене уметности. Гледано артистички, тако како ви постављате ствар, мени је била потпуно јасна та велика разлика између сопоћанских вредности и вредности које је створио осамнаести или деветнаести век у Србији. Али, ја сам поставио други проблем, културолошки, и политички, а то је проблем нашег праћења Европе, наше адаптације на Европу, пре свега проблем модерног националног осећања. У науци се тешко може рећи да је нешто решено, јер увек нешто остаје отворено и подлеже сумњи и питањима. На пример: како смо ми тако рано успели да створимо једно национално осећање које је видим апсолутно јасно формирано већ у осамнаестом веку. То неко осећање целине које се с једне стране заснива баш на нашој старој баштини.

До тога сам дошао размишљајући доста о једном феномену који је сигурно светскоисторијски феномен – како је успела једна сељачка револуција, једина колико ја знам у свету, а волео бих да ме ту историчари поуче и ако могу исправе – једина сељачка револуција која је успела да направи државу. Међутим, пре тога ми имамо и један век који се улива у 1804, и ту српску сељачку револуцију. А, без духовног садржаја тог века, та 1804. не би дала оно што је дала.

Страх пред Ђуром

• **Обрађујући друштвена и културна кретања те сељачке Србије, очигледна је радост, готово се голим оком може издалека видети баш та радост кад наиђете на праву вредност и могућност да бираним стилем анализирате и уђете у естетске квалитете неког дела. Али, видљиво је и како се зауздавате, како се бојите да не претерате, и онда ми вас бива жао...**

– Ако сам себи део у задатак да тај наш осамнаести век пратим и обрађујем као једну ренесансу српског народа, онда то није само артистички феномен, тај који ме опредељује у мом послу. Можда смо сви ми на том послу склони, из неког можда страха, да се у том оцењивању вредности мало скупимо. Ето, као да дуго нисмо имали храбрости да кажемо да је Ђура Јакшић велики сликар, стално смо му проналазили неке мане и извињења – „па, ипак је много пио, па био је недоучен, па стално је у дилеми између писања и сликања, па, неке слике су му заиста слабе...“ – А, зар

не можете чак и код највећег мајстора цртежа Ђура наћи и сасвим слабе цртеже, на пример?

• **Зар се не плашите да у том ширењу уназад, у том тражењу што дужег континуитета не одете у пристрасност, прегрејаност, у нешто што би вам се приписало као национализам?**

– За тако нешто морао би се пре свега успоставити равноправан дијалог, да се нечији аргументи до којих је аутор дошао окапајући, радећи, у сваком случају неисхитрено и nelaкомислено, најпре као такви поштују. Свако етикетирање без аргумената већ унапред ствара неравноправан однос. Ја на такве позиве не идем, на такве разговоре ћутим, јер не пристајем да неко пуца из бункера заштићен, а ја на ветрометини стојим и чекам. Код нас углавном несреће наилазе кад нема оног правог научног или аргументованог дијалога. Неки људи код нас једноставно не могу да отрпе, не могу да се снађу кад неко није истог мишљења.

Стари потамнели породични портрети који стоје околу у Дејановој радној соби, у Улици пролетерских бригада, наједном као да обрћу путоказ у нашем разговору, обрћу путоказ у традицију Медаковића фамилије. Дејан је, каже, одгојен у фамилији у којој се пре свега живело многонационално. Ево, тај деда на зиду, био је председник Хрватског сабора. Дејан то нарочито подвлачи: „Председник Хрватског сабора, а Србин!“ Његов главни политички опонент био је баш међу Србима, стари Шумановић, отац Крите Шумановић а стриц сликара Саве Шумановића.

– Шумановић је – каже Дејан – сматрао да је за Србе у Хрватској тада било паметније да иду са Мађарима, а мој деда је рекао: не, ми треба заједно са Хрватима да тучемо Мађаре. Међутим, није мој деда сматрао да је због тога стари Шумановић продана душа, нитков, мађарски агент, него једноставно човек са друкчијим мишљењем. А, ми данас, ако кажемо да нам се допада тај и тај сликар, ми смо одмах против модерниста, а ако именујете песника чије песме можда нису баш технички дотеране, оног тренутка ви сте за целу јавност у некој противничкој формацији, политичарска улизица, и шта све још не.

Туберкулозни песник

Ту ваљда и почиње она прича о традицији Медаковића породице, о прадеди Милораду који је секретар код Његоша, о другом прадеди

који је то исто код књаза Милоша и Михаила, па све до оног тренутка, до оног свесног радосног Дејановог раскида са животом „бидермајера“, онај на поласку за Београд бачен кључ од стана и куће у шахт једне загребачке улице. „Знате, свако слепо везивање за традицију је једна празна хвала, једно вулгарно схватање неких права за која ви немате никакве заслуге ...“

Онда, у првим данима ослобођења, већ 1946. долази збирка песама „Мотиви“, у приватном издању младог песника Дејана Медаковића.

– „Младог и туберкулозног“ – додаје Дејан. – Не знате, како ми је ту збирку продавао мој друг Влада Медар, доцније наш познати филмски глумац. Излазио би у сумрак на улице, пред биоскопе, концертне сале и факултете, кад најгушће излазе и узвикивао пригушеним тамним басом „купите песме младог туберкулозног студента“. Тако је и наш професор др Виктор Новак, излазећи увече с факултета, из сажалења купио два примерка, и донео кући, говорећи сав погружен кћеркама: „Опет је почело као у бившој Југославији – туберкулозни песници, гладни студенти ...“ Његове кћерке, које су ме добро познавале, почеле су да се ваљају од смеха. – „Па тај пуца од здравља и снаге, па то је наш Дејан Медаковић.“ После су Владу Медара због те нелегалне продаје књига ухапсили, и док још није стигао да им објасни да је овамо у Београд дошао из Панчева право из службе иследника у ОЗН-и. Сео је и почео да чита моје песме, да види шта је то продавао. Кад су га пустили, рекао је: „Ала си ме ти насанкао.“ А, у мојим песмама ништа тако богохулно сем нормалне горчине и дилема једног младог човека који је, из бидермајерског амбијента моје претходне загребачке и сремскокарловачке гимназијске атмосфере, улетео у ужасе и кланице фашистичке окупације. Збирка је, наравно, дочекана лоше, то су била времена која такве дилеме нису занимале.

• **Борислав Михаиловић Михиз има причу како сте ложили ватру тим вашим „Мотивима“?**

– Истина је, један део тиража од 600 примерака био је депонован у студентску собу, у Симиној 9-а, где је становао мој најбољи друг из сремскокарловачке гимназије Михиз и Воја Ђурић, а ту су долазили сваки дан и будући сликари Бата Михајловић, Петар Омчикус, Мића Поповић, Милета Андрејевић. Наравно, ложили смо ватру мојим првим песмама, било је и хладно и гладно. Али, да није тада, а нарочито за време окупације било старог Алексе Стојковића, бившег печалбара из Македоније, оца

Жике и Данила Стојковића, једног величанственог човека са чаробним практичним животним искуством, ко зна шта би било са нама и духовно и физички. Искушења су била огромна и свакодневна, ја то сад вама о окупацији, али чини ми се никада као за време те фашистичке окупације, Београд није био тако тајно топао, тако заједнички, и здушан. Свакодневно смо један другог проверавали и чували уз помоћ тог искусног човека Алексе, чували се оног малог, можда и једва видљивог погрешног моралног корака и странпутице, који је могао значити ужас већи од свега – да не можеш после да погледаш људима у очи.

„Јарећа“ времена

Онда је дошла Михизова мала приватна збирка песама, коју смо испод стола читали у студентским мензама, преко ње наслућивали поетску носталгију једног дотад само усмено познатог Јесењина, смејуљили се на Михизов забрањени сремски шеретлук – „а Десанка Радованка пије вина из новина...“ Па је онда стигла она и данас чудна вест, чини се као да смо је сањали, да су Дејан Медаковић и Борислав Михаиловић Михиз (два стара друга из сремскокарловачке гимназије) на првом послератном конкурс за савремени позоришни текст добили прву додељену награду за драму „Београд“. У жирију су били Милан Богдановић, Чедо Миндеровић, Ели Финци, а однекуд и Иво Андрић. Два плавокоса момка, један танак и нервозан као шипка, други здрав, ведар и округао као бубањ, примили су сваки по хиљаду динара, награду појели и поделили са другарима, а обећање жирију да је само мало још преправе, нису испунили. Пошто је због недостатка папира драма куцана у једном примерку, тај једини примерак је једноставно спаљен у оној истој фуруни у којој су гореле и њихове прве младеначке песме. Остала је из тог времена само анегдота како је „бубањ“ (Медаковић), што је иначе радио и раније кад су са гимназијом одлазили на излет на Стражилово, морао на леђима да носи „шипку“ (Михиза), да тако шета кроз собу тамо-амо, како би Михиз добио бар мало инспирације да свој део драме заврши.

Та јарећа младићка времена су давна прошлост, и овај разговор, који ваљда због близине 20. октобра све више добија сетну боју најлепшег већења дугог 38 година, и све више поприма свечарску атмосферу у част ослобођења Београда. Зашто да не?